

ИНТЕГРАЦИЯ НА РОМИТЕ В КВ. СТОЛИПИНОВО, ГР. ПЛОВДИВ, СЛЕД ПРИЕМАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ В ЕС

*Петър Кирилов*¹

DOI: 10.35101/prg-2022.1-2.4

Цел на настоящата статия е да се направи анализ на ефективността на политиките, насочени към ромската интеграция в България след приемането на страната ни в ЕС, на примера на градската гетоизирана структура – кв. Столипиново, гр. Пловдив, на основата на проведено анкетно проучване. От получените резултати се констатира, че успешните примери на ромска интеграция се дължат предимно на обхващане на ромските деца от образователната система. Това постепенно задвижване на интеграционния процес чрез образование, наемане на работа и достъп до градските ресурси и др. е осъзнато и ценено и от самите роми. Кварталът има своето естествено развитие – почти без намеса на институции, гетото се саморегулира, повлияно положително от прилаганите през годините програми, като хората съжителстват заедно, без да създават особени конфликти. Проблемите, свързани със сегрегацията на населението в обособената гетоизирана общност и интеграцията ѝ с българското мнозинство, са дългогодишни, сложни и трудни за решаване.

Ключови думи: ромска етническа група, политики за интеграция на ромите, демографски особености, приоритетни области, образование, труд, жилища, градска гетоизирана структура, кв. Столипиново, гр. Пловдив

INTEGRATION OF THE ROMA IN STOLIPINOVO DISTRICT, PLOVDIV, AFTER BULGARIA'S ACCESSION TO THE EU

Petar Kirilov

Abstract: Roma integration is a long-term challenge for the government and society. It requires the coordinated implementation of consistent, targeted, active and

¹ Департамент Геофизика – НИГГГ, Българска академия на науките; petarhristovkirilov@gmail.com

effective policies, the mobilization of responsible institutions and the civil society in order to make progress in specific public spheres, to prevent discrimination and inequality, poverty and social exclusion of the Roma. The aim of this study is to analyze the effectiveness of policies aimed at Roma integration in Bulgaria after the country's accession to the EU, based on the example of a ghettoized structure – Stolipinovo district of the city of Plovdiv, and for this purpose, the case method has been used, presented through a questionnaire-based survey. The object of the study is the Roma population in Stolipinovo district of Plovdiv. Based on the survey conducted among 104 respondents from Stolipinovo district, the following conclusions were made:

- Stolipinovo district is a separate, homogeneous district in the city of Plovdiv, exhibiting specific problems, typical for the Roma community – unemployment, low education level, low health status;
- Many of its inhabitants spend their entire lives there;
- The relative share of Roma with no health insurance remains high. No change has been established in that aspect, concerning the studied contingent;
- Spatial isolation and overcrowding make it very difficult to isolate contagious people and infectious diseases are often epidemic;
- Roma parents' motivation for their children to receive education is not very high, although they all want their children to have a better education and a chance for a better future, which is normal for every parent;
- Many young Roma in the neighborhood are still without a proper education, leave school early, or don't go to school;
- The employment of the residents of Stolipinovo is diverse – some of them rely on aid and funds from relatives abroad, some are temporarily employed, others have small businesses, while most are begging;
- Segregation and poor housing conditions are the main factors that support the vicious circle of exclusion. Children continue to study (more than 95% of them) in segregated Roma schools in the neighborhood;
- The Roma are caught in a vicious circle of secondary segregation not only in residential areas, but also in education and on the labor market. Prejudice in various areas leads to social exclusion and discrimination in education, health care and the labor market, and deepens the precarious living conditions by exacerbating prejudice.

Keywords: Roma ethnic group, Roma integration policies, demographic characteristics, education, labor, housing, urban ghettoized structure of Stolipinovo, Plovdiv

УВОД

Ромите са най-голямото етническо малцинство в Европа. Около 6 млн. от тях са жители на Европейския съюз. Жертви на предразсъдъци или социално изключване, те продължават да бъдат най-обсъжданата малцинствена група в общественото пространство. Страхове от нарастването на техния брой често

се издигат като аргумент за ограничаване на правата им. Освен това нагласите към тях са продиктувани не толкова от лично съприкосновение и опит в общуването с тези групи, колкото са повлияни от редица външни и вътрешни фактори, от прилаганите политики на управляващото мнозинство, медийната пропаганда и достигналия високи нива глобален национализъм (Пампоров, 2011).

Политиките и приоритетите в областите на интеграция на ромите се разработват на европейско, национално и местно ниво.

През 2011 г. Европейската комисия призовава за създаване на национални стратегии за интегриране на ромите (НСИР). За да се гарантира наличието на ефективни политики в държавите членки, Комисията предлага тези стратегии да бъдат разработени или – ако вече съществуват, да бъдат адаптирани към целите на ЕС за интеграция на ромите чрез целенасочени действия и достатъчно финансиране (национално, европейско и друго) за тяхното осъществяване. Тя предлага решения за преодоляване на съществуващите пречки пред по-ефективното използване на фондовете на ЕС и поставя основите на механизъм за наблюдение.

Рамката на ЕС за НСИР насърчава държавите членки (и държавите, обхванати от процеса на разширяване) да възприемат всеобхватен подход към интегрирането на ромите, като използват политически, правни и финансови инструменти, да създадат механизми за координация, консултации и мониторинг. Изпълнението на общата цел на рамката на ЕС за НСИР приключва през 2020 г. с насърчаване на равното третиране на ромите и тяхната социална и икономическа интеграция в европейските общества. Освен това тя определя конкретни цели за интегриране на ромите по отношение на достъпа им до образование, заетост, здравеопазване и жилищно настаняване, които държавите членки са приканени да одобрят.

През 2013 г. Съветът на Европа препоръчва ефективните мерки за интегриране на ромите, залегнали в рамката на ЕС за ромите, да се подсилват с акцента върху две хоризонтални области, а именно борбата с дискриминацията и намаляването на бедността. С нейното въвеждане от 2016 г. държавите членки се задължават годишно да докладват за напредъка в тези две области, което допринася за разработването на европейска система за мониторинг. Заключението на Съвета на Европа от декември 2016 г. относно ускоряването на процеса на интегриране на ромите потвърждават ангажимента на държавите членки. Вследствие на това в доклада на Комисията относно оценката на рамката на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите до 2020 г. се казва, че „*ефективността при напредъка по отношение на целите за интегриране на ромите се оценява като цяло ограничена със значителни различия между отделните области и държави. Установено беше, че образованието е областта, в която има най-голям напредък (намаляване на преждевременното напускане на училище, подобряване на образованието в ранна детска възраст и задължителното образование, но влошаване по отношение на сегрегацията). Усецането на ромите за здравния им статус се е подобрило, но обхватът на медицинското обслужване продължава да бъде ограничен. Не се забелязват подобрения в достъпа до заетост, а дялът на младите роми, които не са заети с работа, учене или обучение, дори се е увеличил. Положението с жилищното настаня-*

ване продължава да бъде трудно. Наблюдава се известен напредък по отношение на общата цел за борба с бедността. Антициганизмът и престъпленията от омраза продължават да будят сериозно безпокойство, въпреки доказателствата за известно намаляване на дискриминацията на ромите при достъпа им до услуги в някои области.“

Инициативата Десетилетие на ромското включване 2005–2015 г. постави образованието за ромите като един от основните приоритети с цел създаването на регионална рамка за подобряване ситуацията на ромите. В Европа образованието е делегирано като компетенция на националните правителства. В много държави съществена част от реалното регулиране се изпълнява от местните или общинските власти. Въпреки това, както и с повечето други аспекти на публичната политика, международните конвенции и инструменти и междуправителствени организации, като Европейския съюз (ЕС) и Съвета на Европа, допринасят за по-широката законодателна рамка, към която държавите се придържат. През периода 2005–2015 г. се забелязва прогресиращо увеличение на дейностите в областта на образованието за ромите.

Започвайки в началото на 1990 г. с прехода от социализъм към демокрация, положението на ромите в Централна и Югоизточна Европа се превръща в част от международния дневен ред. Всички страни в региона ратифицират конвенциите, забраняващи дискриминацията, освен това тези харти са допълнени от редица специфични европейски инструменти, адресиращи проблемите на ромските общности.

Интегрирането на ромите е сложен и комплексен процес с изключително значение за просперитета на цялото българско общество, за неговата социална и етническа сигурност. Извън България редица международни фактори отправят основателни препоръки във връзка с евротленството на страната ни, като оценяват, че са необходими сериозни практически действия в посока пълноценно интегриране на ромите в българското общество. Влизането на страната ни в Европейския съюз през 2007 г. поставя началото на редица опити за решаването на широк кръг от проблемите с ромите и ромските гета.

Целта на настоящото изследване е да направи анализ на ефективността на политиките и приоритетите в областта на интеграцията на ромите в ромското гето в кв. Столипиново, гр. Пловдив, след приемането на България в ЕС (2007 г.).

МЕТОДИ НА ИЗСЛЕДВАНЕ

В настоящото изследване са използвани различни подходи, чрез които се изясняват причините, факторите и процесите, влияещи върху интеграцията на ромите в България. Използван е казус методът, чиято същност според Илиева (2022 г.) се състои в задълбочено проучване на едно лице, група или събитие. В казус метода почти всеки аспект от живота и историята на субекта се анализира, за да се търсят модели и причини за поведение. Този подход позволява постигането на задълбочено разбиране на нуждите и опита на целевите групи,

въз основа на което се правят конкретни изводи и препоръки относно ефективността и пропуските в политиките, насочени към тези групи.

Като инструмент при прилагането на казус метода в настоящото изследване се използва анкетното проучване, което има за цел да анализира нагласите и промяната в степента на интегрираност на ромите в кв. Столипиново, гр. Пловдив, като резултат от провежданите политики и стратегии. Анкетата цели да бъде констатирано наличие на промяна в нагласите на ромите във връзка с нуждата от образование и с желанието им да посещават училище, в отношението на родителите към образованието и на децата към училището, наличие или липса на промяна в жилищните условия, в здравния статус, в трудовата заетост на ромите от квартала. Резултатите от анкетното проучване ще спомогнат за дефиниране на факторите, които формират и изменят поведението на ромите, и на наличието или липсата на положителен ефект от Европейските програми и фондове, до които страната има достъп с членството си в ЕС. Анкетата съдържа 14 въпроса (Приложение 1), които за задачите на проучването са разделени в пет приоритетни области:

- демографски особености – представени от 3 въпроса;
- образование – 4 въпроса;
- труд (заетост) – 4 въпроса;
- здравеопазване – 1 въпрос;
- жилища (благоустрояване) – 2 въпроса.

Отговорите на въпросите в анкетата дават представа за наличието или липсата на промяна в образователния, жилищния, здравния и трудовия статус на ромите в Столипиново през годините на членство на страната ни в ЕС, което е показателно за степента на успеваемост на политиките и инициативите за интеграция на този етнос.

Въпросите според съдържанието и структурата биват отворени и затворени.

Отчетен е фактът, че затворените въпроси, при които са дадени за избор няколко отговора, се попълват по-бързо и и от по-голям брой респонденти и въз основа на тях се правят по-точни и по-надеждни заключения, тъй като субективизмът е минимизиран значително. Предимство на тези въпроси е сведената до минимум възможност за намеса на интервюиращия в отговорите на респондента. Отворените въпроси отнемат по-дълго време за отговор и анализ, тъй като предоставят възможност за свободен отговор, но дават по-богата и детайлна информация.

В изследването участват 104 респондента, като по-голямата част от тях са на възраст под 30 години. Прави впечатление значителното участие на жените респонденти – 78 % срещу 22 % на мъжете, които вероятно са трудово ангажирани по време на анкетното проучване. Респондентите в значителна част са семейни (90 %) и имат до 2 деца.

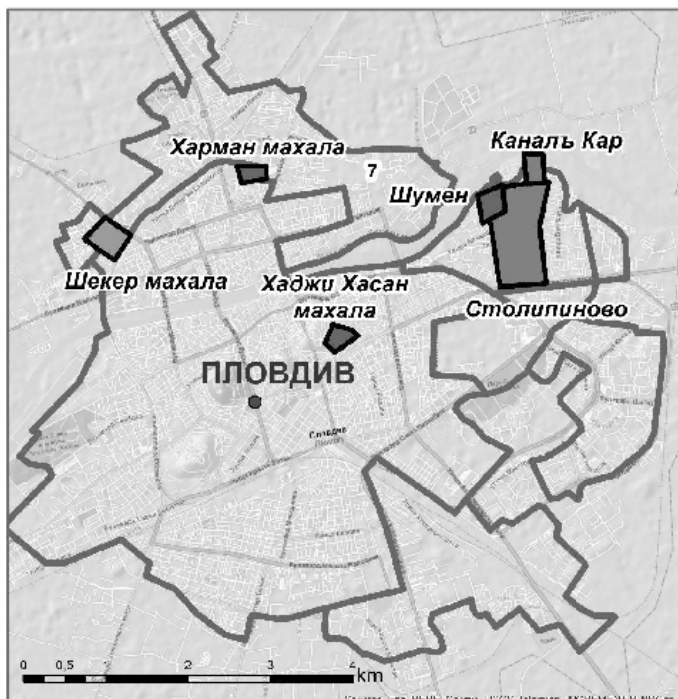
АНАЛИЗ И РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО

ОБЕКТ НА ИЗСЛЕДВАНЕ

Квартал Столипиново е квартал в район „Източен“ на гр. Пловдив, на южния бряг на река Марица (фиг. 1, 2). Той е една от най-големите ромски гетоизирани структури в Източна Европа. Според Асенов (2018 г.) обособените гетоизирани структури са ареали на скрита или невидима география, гета, махали и др. Наричани с различни имена, това са градски територии, характерни с тяхната субкултура, индигенизация, етническо смесено население, компрометирана инфраструктура и хаотично застрояване. Столипиново не е обикновен квартал в смисъла, в който обичайно се използва тази дума. В него живеят

Източник: Доклад от картографиране на кв. Столипиново – Европейска столица на културата Пловдив 2019
Фиг. 1. Административни граници на квартал Столипиново

Източник: Град в града; Надежда Илиева ; София 2022 г.
 Фиг. 2. Местоположение на квартал Столипиново в границите на гр. Пловдив

около 60 000 души, което по численост на населението си е с размерите на един среден български град. Населението му е мозайка от ромски етноси, християни, мюсюлмани, много бедни, много богати жители, средна класа, мнозинство от спазващи законите хора, наркодилъри, патриархални консерватори и по-свободомислещи. Почти без да има каквато и да било намеса на институции, гетото се саморегулира, като хората съжителстват заедно, без да създават особени конфликти. Границите на градската гетоизирана структура съвпадат с административните граници на квартал Столипиново.

Ситуацията на неравнопоставеност, произтичаща от десетилетия живот в два различни свята и наложена в гетото, изглежда много по-непреодолима и същевременно по-утвърждаваща се и приемлива и за ромската общност, и за обкръжаващото я мнозинство.

Всички тези отрицателни характеристики на гетото правят интеграцията на ромите едно от най-големите предизвикателства пред предназначенията за това политики в България.

Демографски особености на кв. Столипиново

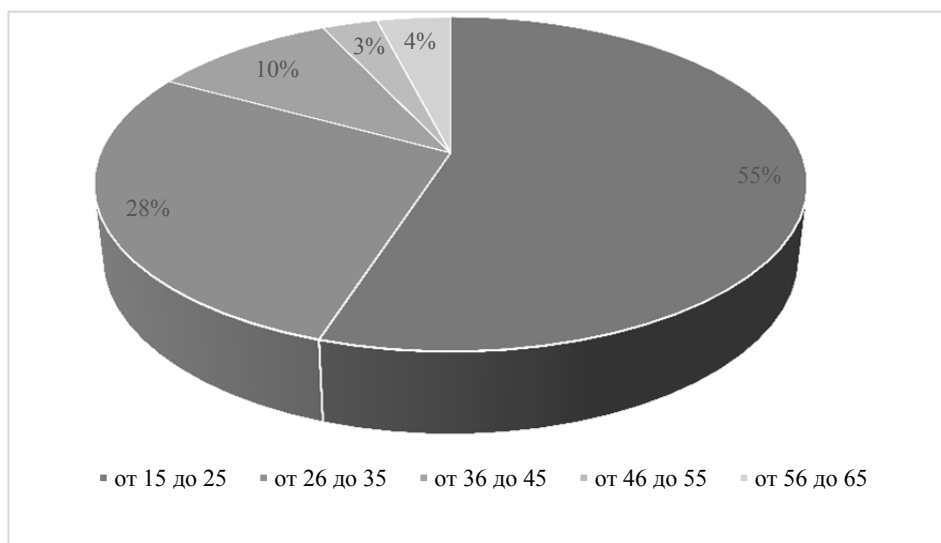
Столипиново е населен с три етноса: турци, роми и българи. Турците са наследници на старо пловдивско мюсюлманско население от махали, които днес

са в центъра на града. В началото на XX век общината им дава земя в крайградското селце. Това население продължава да е свързано с вътрешната Хаджи Хасан махала, но с времето в Столипиново идват и семейства от други части на града и от други населени места.

Столипиново има трайна и устойчива, запазена от предишните поколения характеристика. Повечето роми се идентифицират като турци, румънци, дори българи. Оказва се, че идентичността е по-скоро социална и екологична категория – през поколенията семействата преливат постепенно през етническите граници, като възприемат предписваните от новите им общности начини на живот.

От анкетното проучване се вижда, че повечето от представителите на ромския етнос в кв. Столипиново са на възраст до 45 години (фиг. 3). Данните от Националния статистически институт показват една значително по-различна възрастовата структура на населението – дялът на децата и подрастващите (до 15-годишна възраст) е двойно по-голям (30 %) от този в населението в България (15 %). Това важи и за младите хора до 40-годишна възраст. Друга особеност на ромското население е по-ниската средна продължителност на живота, като причини за нея могат да се посочат бедността, липсата на здравна култура, лошата хигиена, замърсеността на въздуха особено през зимата, липсата на озеленяване на откритите площи и на общинско почистване на улиците и други комплексни фактори.

Определянето на типа на едно домакинство се оказва твърде трудно, тъй като на едно място живеят различни поколения, но такава количествена оценка не е от особено значение предвид целите на изследването.

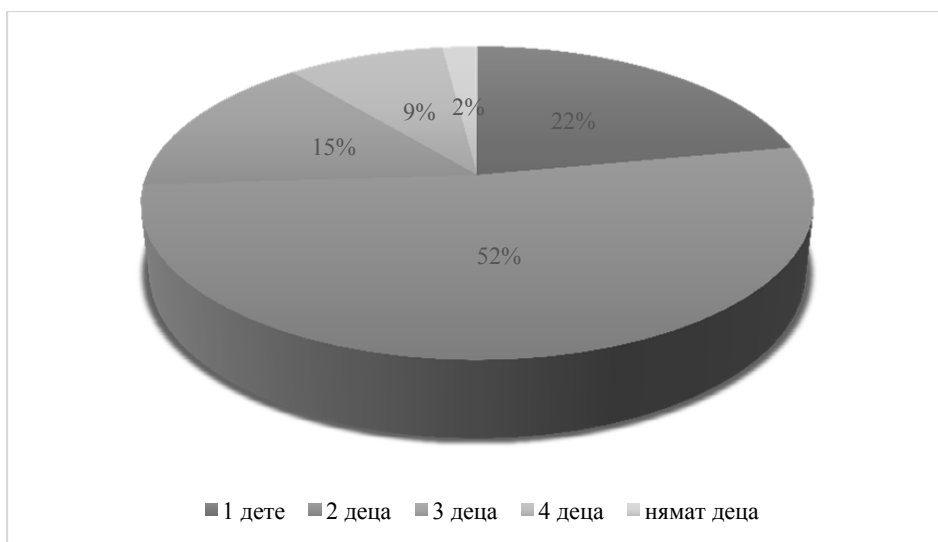

Фиг. 3. Разпределение на респондентите по възраст

Според броя на децата в семейството (фиг. 4) се наблюдават следните особености: преобладават тези с две деца (52 %), следвани от групите с едно дете (22 %), три деца (15 %), четири деца (9 %) и нямам деца (2 %).

Могат да се добавят някои особености, които са забелязани, но не са отчетени в анкетата. Ромската общност в кв. Столипиново е силно консервативна, със запазени патриархални традиции. Поколенията в голямата си част са зависими едни от други и силно свързани. Валидността на брака е силно контролирана от общността, не се усеща нужда да се прибегва до гарантирането му от държавните институции и закона. Гражданският брак се възприема от местните по-скоро като допълнителен ритуал, с който да се доближат до традициите в българското общество. Въпреки това делът на гражданските бракове е много висок и обхваща две трети от брачните двойки. Основна мотивация за несклучването на официален брак са социалните помощи, от които се възползват самотните майки.

Масовото обедняване на населението, семейно-битовите конфликти, особеностите на ромския етнос, разпространението и употребата на алкохол и наркотични вещества и свързаната с това вторична престъпност, огнища на между-етнически конфронтации, нивото на престъпността сред подрастващите – резултат от липсата на семейно възпитание и родителски контрол, увеличаване на броя на децата, които не посещават училище и не участват в учебно-възпитателния процес – това е обстановката в област Пловдив, както и в кв. Столипиново, според областната дирекция на МВР.

Фиг. 4. Разпределение на респондентите по брой родени деца

Подобно на националните приоритети на страната, свързани с интеграцията на ромите, и община Пловдив полага неимоверни усилия в това отношение и насочва своите мерки и изгражда стратегия за интегриране на общността чрез различни програми и инициативи по следните приоритетни области: Образование, Здравеопазване, Жилищни условия, Заетост, Върховенство на закона и недискриминация, Култура и спорт.

ПОЛИТИКИ В ПРИОРИТЕТНИТЕ ОБЛАСТИ С ЦЕЛ ИНТЕГРАЦИЯ НА РОМИТЕ

Приоритетна област „Образование“

Образователната интеграция на децата и учениците от етническите малцинства е политика, стъпваща върху въвеждането на интеркултурно образование и десегрегацията. От 2004 г. до 2020 г. към МОН е създаден Център за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ) във връзка със специалната Стратегия за образователна интеграция, разработена от министерството. Приетата през 2021 г. Стратегическа рамка за развитие на образованието „България 2030“ съдържа като специална приоритетна ос „Ефективно включване, трайно приобщаване и образователна интеграция“.

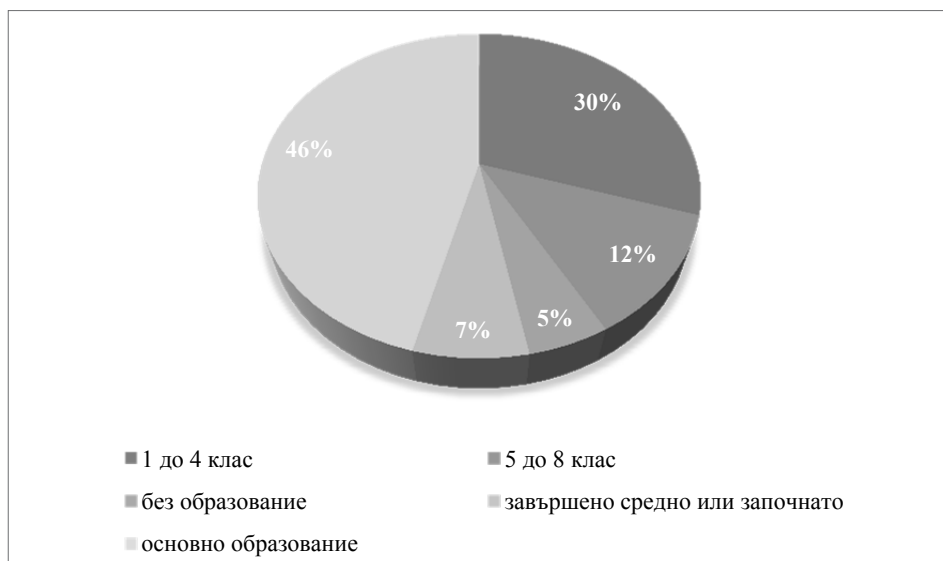
Инициативите в тази област целят получаване на равен достъп до качествено образование и по-висок образователен статус, отговарящ на нуждите на пазара на труда, обхващане и задържане на ромските деца и ученици в образователната система. По-конкретно в тази насока в община Пловдив се работи по стартиране на различни инициативи за предоставяне на равни гарантирани права до качествено образование.

Инициативите за постигане на целите са заложи в Плановите на действие на общините на територията на област Пловдив. Регионалният инспекторат по образование – Пловдив е водеща отговорна институция за изпълнение на целите в приоритет „Образование“, които изцяло засягат кв. Столипиново.

Кварталът разполага с две училища и една детска градина (неработеща).

Анализът на отговорите от проведеното в квартала анкетно проучване (фиг. 5) показва, че голямата част от възрастовата група над 25 г. е без образование (40 %) или само с начално образование (30%), докато за групата 16–18 г. тези проценти намаляват двойно и тройно – без образование са 13 %, само с начално образование – 15 %. По отношение на завършилите основно образование (7-ми клас) възрастовата група 16–18 години бележи два пъти по-голям дял в сравнение с тези над 25 години – съответно 50 % и 25 %. Тази особеност се запазва и в продължаващото обучение до 9–11 клас, като се отчита и един сериозен дял от една трета (17 %) на учаци на 17 години. Завършилите средно образование са на възраст 19 години и са 8 респондента, т.е. това е младото поколение, което сега се възползва най-силно от интегриращи програми и е субект на интегриращи политики през изминалите почти 15 години.

Три от въпросите в анкетата са насочени към нагласите на респондентите към образованието, което се очертава като един от най-важните фактори за интеграцията на ромите като цяло. Наблюдава се значителна промяна в осъз-

Фиг. 5. Разпределение на респондентите по завършено образование

наването на образованието като ценност за ромското общество и интерес буди мнението на по-възрастните за нуждите и ефекта от образование. Всички от респондентите смятат, че децата трябва да имат образование, като 89 % от тях посочват за препоръчително завършване на средно образование.

Има и друг аспект на промяната в нагласите за образование на ромските деца. След смяната на политическата система от социализъм към демокрация грижата на държавата за малцилствените групи спада и понастоящем като че ли единствено социалните помощи са причината ромските деца да посещават училище. Финансовите стимули са тези, които карат родителите да насърчават децата да присъстват в клас.

Според данни от социологически интервюта на Международния център за изследване на малцинствата и културните взаимодействия през 2003 г., цитирани от Националния съвет по етнически и демографски въпроси при Министерския съвет, малко деца от квартала посещават ежедневно училище. Повечето го правят с месечни прекъсвания, ходене на всеки 10 дена или почти никакво явяване и така събират повече от 1–2 месеца отсъствия. Те са пускани да преминават в по-горен клас от учителите въпреки неусвоения материал. Езикът е една от основните пречки за образованието. Другата е, че повечето деца са в кварталното училище, което предлага много ниско ниво на култура и образование.

Община Пловдив провежда политика, свързана с подобряване качествата на човешкия ресурс. За периода 2007–2014 г. тя заедно с учебни институции и неправителствения сектор е бенефициент по общо 53 проекта на стойност 4438 хил. лв. Част от тези проекти е свързана с интегриране на ромското население, насочено към преодоляване на преждевременното отпадане от училище, подобряване на образователното му равнище и др. Друга част от проектите е свързана с реализация на стратегическата цел за „обучение през целия живот“ и т.н.

В Столипиново има две училища – ОУ „Пенчо Славейков“ и СОУ „Найден Геров“, които са сегрегирани. В тях ромските ученици преобладават, често достигат и до 100%. Нивото на образованието е много по-ниско, отколкото в смесените училища. Учебната интеграция се затруднява от липсата на контакти с български съученици и от недостатъчните контакти с макрообществото. Отговорът на въпрос № 8 „В кварталното училище ли ще ги запишете /сте ги записали?“ показва, че 92 % от жителите желаят или са записали децата си в кварталното училище, а само 8 % искат децата им да учат в друго училище. Причина за това на първо място е близостта на училищата до домовете на учениците, което е удобство за тях. На второ място е липсата на информация за училищата извън квартала, за неромските, смесени училища, което лишава родителите да се възползват от възможностите, предлагани в тях за образованието на децата им, причина за което, от една страна, е че, голяма част от жителите прекарват целия си живот в квартала, а от друга – слабата връзка на тези училища с родителите роми. Тази ситуация е сериозна предпоставка за сегрегация.

От 2006 г. до настоящия момент различни ромски НПО реализират проекти за десегрегация на т.нар. „ромски училища“ в седем български града, финансирани от Програмата за насърчаване на ромското участие на Институт „Отворено общество“, с цел да се повиши качеството на образование на ромските деца чрез преместването им от сегрегирани „гето-училища“, намиращи се в големите ромски квартали, в смесени училища в българските квартали на града. В рамките на тези проекти се финансира ежедневното транспортиране на ромските деца от ромските квартали в училища извън тях, както и мерки за тяхната социална и педагогическа адаптация в етнически смесените училища. По данни на МОН и МТСП в тези проекти са включени около 1200 ромски деца, но по данни на организациите, които реализират проектите, броят на децата е близо 3000.

Проучване на Български хелзинкски комитет от 2005 г. сочи, че ромските деца, участващи в проектите за десегрегация, показват успех на тестовете по български език и математика, който е с близо цяла единица по-висок в сравнение с успеха на своите връстници, обучаващи се в сегрегирани ромски училища. Това може да се интерпретира като ясен индикатор за по-доброто качество на образование в етнически смесена среда. През 2013 г. се осъществява такъв проект, който събира ромски и неромски деца в едно училище. Близо 200 ромчета са откарвани всеки ден с автобуси от Столипиново в центъра на Пловдив. След изчерпване на субсидиите от Ромския образователен фонд обаче Градският съвет на Пловдив не гласува продължаването на проекта.

Друг осъществен проект, свързан със социалната и обществената интеграция, е „Пловдив Заедно: премахване на гетата и границите в кв. Столипиново – Пловдив“ на Сдружение „Столипиново – Европа 21 век“ – Пловдив. Дейностите по проекта са организирани на обучителни творчески курсове за деца от ромската общност в Столипиново с интерес към фотографията и провеждане на спортни дейности – всяка седмица с деца и младежи между 10- и 17-годишна възраст в обособени офис ателиета и на стадион „Вратцата“ в квартала.

Белгийската артистична компания „Les Nouveaux Disparus“ организира в рамките на три дни (06–08.11.2019 г.) работни срещи и творчески работилници с деца и младежи от СУ „Пенчо Славейков“ в кв. Столипиново. Заниманията

се провеждат в извънучебно време, пригодени са за две възрастови групи и са в три артистични дисциплини (актьорска игра, пеене и танц). Всяка от творческите работилници е с продължителност 1 час. Екипът на „Les Nouveaux Disparus“ включва четирима артисти (актьор, певец и танцьори), а в заниманията се включиха и някои от учителите. „Les Nouveaux Disparus“ е една от артистичните компании, част от Асоциацията на пътуващите театри „СИТИ“, които от 1 до 10 юни 2019 г. изградиха 3 големи артистични лагера в кв. Тракия, кв. Столипиново и на Гребната база. 200 души артистичен и технически екип споделят своето изкуство с гражданите и гостите на Пловдив като част от проекта „Пловдив Каравана“. Различни видове занятия се провеждат периодично през 2019 г. Занятията са отворени за всички желаещи над 13 години.

Проект „Мобилно училище Столипиново“ предлага възможност за креативно, неформално образование, директно на улицата, в една от най-бедните части кв. Столипиново, Пловдив, България. През октомври 2019 г. четирима учители от кварталното училище „Пенчо Слвейков“ стават част от инициативата. Веднъж седмично преподавателите заедно с екипа по проекта провеждат работилници на улицата, пред импровизирани къщи на жителите на квартала. През зимата учителите събират желаещите деца от квартала, след което всички заедно се отправят към училището, където се провеждат заниманията. Комбинираният подход между формално и неформално образование на екипа от „Мобилно Училище Столипиново“ и преподавателите от училище „Пенчо Славейков“ играе ролята на мост между семействата и училището.

Община Пловдив провежда политика, свързана с подобряване качествата на човешкия ресурс. За периода 2007–2014 г. тя заедно с учебни институции и неправителствения сектор е бенефициент по общо 53 проекта на стойност 4438 хил. лв. Част от тези проекти е свързана с интегриране на ромското население, насочено към преодоляване на преждевременното отпадане от училище, подобряване на образователното му равнище и др. Друга част от проектите е свързана с реализация на стратегическата цел за „обучение през целия живот“ и т.н.

Информацията за осъществени проекти не е изчерпателна, но целта е не да се изброят и дефинират количествено всички проекти, а да бъде показана тенденцията на увеличаването им и наличието им в годините след приемането на България в ЕС, подкрепени и финансирани по различни европейски програми, и най-чвече конкретно тези, касаещи ромската интеграция в кв. Столипиново, гр. Пловдив.

Приоритетна област „Труд“ („Заетост“)

Цел на инициативите от тази област е предоставянето на равни възможности за реализация на ромите на пазара на труда и повишаване броя на заетите сред тях чрез адаптирането им към професионалните потребности.

Мерките за постигане на целите са заложили в Плановите за действие на общините от област Пловдив. Дирекция „Регионална служба по заетостта“ – Пловдив и териториалните дирекции „Бюро по труда“ в област Пловдив са водещите отговорни институции за изпълнение на целите в приоритет Заетост.

Бедността и безработицата са изключително на високо ниво. Бедността не засяга еднакво всички членове на домакинството. Децата от ромски произход са

най-уязвимите и са изправени пред многостранна неравнопоставеност. Над 60 % от ромите в Столипиново, които живеят в домакинства с доходи под националния процент за риск от бедност, са деца и младежи под 18 години. С риск от бедност са 95 % от домакинствата с четири или повече деца. За домакинствата с две или повече деца заетостта на жените не е достатъчна за преминаване на относителния праг за риск от бедност. Добре изразена разлика има само в домакинства с едно дете или без деца, ако поне една от жените работи.

Проблемът с безработицата в кв. Столипиново, гр. Пловдив е сериозен. Общината ежегодно взема мерки за борба с него. Включва социалната група в различни инициативи. За периода 2007–2015 г. с цел постигане на по-голям ефект в интегриране на етническите малцинства на трудовия пазар се изпълнява приоритет „Заетост“ от международната инициатива „Десетилетие на ромското включване 2005–2015 г.“.

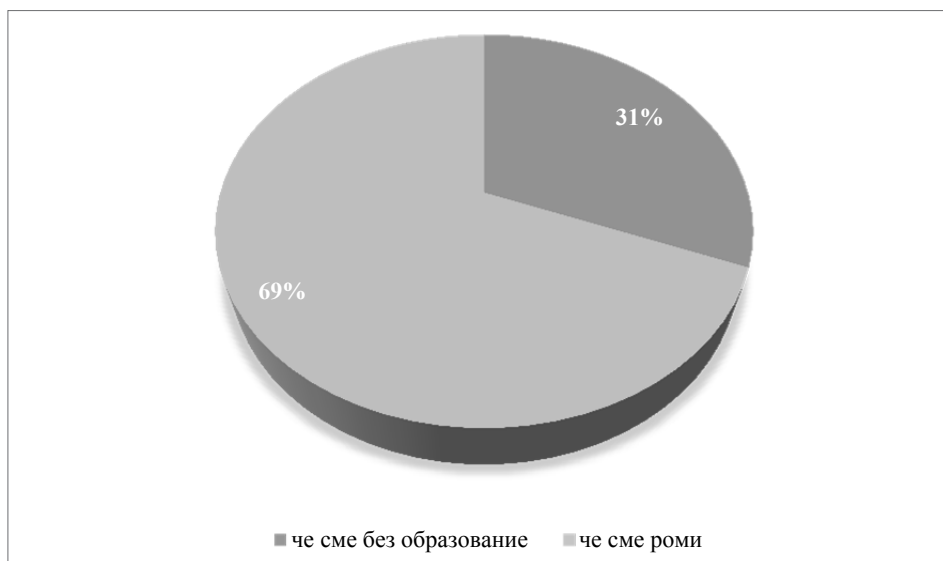
Променената макроикономическа ситуация в страната води до изключването на голяма част от ромите от пазара на труда и до постоянно възпроизвеждане на много високи нива на безработица в общността им, както и на заетост в по-нископлатени дейности. Те са по-неконкурентни от останалите, когато сравняваме квалификацията и образованието им, социалната репутация за трудовия им статус, социалния им капитал. Тези безработни лица са обект на специални грижи от страна на службите по заетостта. Голяма част от представителите на ромската общност са продължително безработни трудоспособни лица, получаващи социални помощи. Те са с ниски шансове за устройване на работа на първичния пазар на труда и затова се нуждаят от специфични мерки като Националната програма „От социални помощи към осигуряване на заетост“ (ОСПОЗ).

На базата на съпоставителен анализ и получените данни от общините и Регионална дирекция за социално подпомагане 73 % от ромското население в област Пловдив живеят от социални помощи. Много жители извършват по две или три дейности едновременно от съвсем различен характер и в същото време отделни респонденти остават „безработни“ за анкетата.

На въпросите от приоритетна област 4 „Трудова заетост“ две пети от мъжете (40 %) и една пета от жените (20 %) заявяват, че към момента на провеждане на проучването работят. Особено занижен е резултатът при жените. Много от тях работят в махалата и са заети предимно в търговията на дребно, павилиони за бързи закуски и подобни търговски обекти. На въпроса „Работя на трудов договор“ и „Работя сезонно“ отговарят 66 % от респондентите. Сезонната работа се състои по-скоро в пътуване до чужбина и доходи оттам. Голяма част от мъжете (а и жени) пътуват и с години живеят в Германия.

В отговора въпрос № 9 „Промяна в трудовия ви статус в последните 5 години?“ 90 % от анкетираните не отчитат такава промяна. Възможно е причината да бъде и тази, че анкетите са попълнени от голям брой жени, които в голяма част от времето си се занимават с домакинството.

От отговора на въпрос 12 „Как се изхранва семейството Ви?“ става ясно, че голяма част от ромите работят и живеят в Германия, Великобритания и Испания и че 42 % от анкетираните получават парични трансфери от членове на домакинството (деца, родители, братя и сестри), работещи в тези страни. Достъпът на българските роми до трудовите пазари на страните от Европейския съюз

Фиг. 6. Разпределение на отговорите на въпрос №13 „Какви пречки срещате при започване на работа?“

играе ролята на буфер в напрежението, възникнало заради нарастващата неравнопоставеност на ромите на пазара на труда в България.

Икономическата активност в сивата икономика и други доходноосни дейности са често явление сред ромите, както личи от голяма част от отговорите им („просим“, „почистваме тавани“, „събираме хартия“, „препродаваме метали“, „в строителството“, „викат ни за селскостопанска работа“ и т.н.). Данните за нерегламентирана и неофициална икономическа дейност пораждаат сериозни въпроси. Респондентите заявяват, че много от просещите роми биха предпочели да са наети на работа.

Респондентите са единодушни в отговорите на въпрос № 13 „Какви пречки срещате при започване на работа?“ (фиг. 6). В България дискриминацията, основаваща се на етническа расова или религиозна основа, е конституционно забранена и наказателно преследвана. Международните договори и вътрешното законодателство гарантират на всяко лице, принадлежащо към етническо или религиозно малцинство, правото на равенство пред закона и на равна защита от закона. Фактически обаче ромската общност по ред причини продължава да се намира в ситуация, която отразява и възпроизвежда дискриминационно отношение в трудовите отношения, от страна на правозащитните институции – в МВР, прокуратурата, съда и затворите и др.

Приоритетна област „Жилища“

След приемането на България в ЕС гетата са едни от обектите на различни интеграционни политики, които ЕС налага като задължителни за провеждане.

Целта на инициативите е благоустрояване на кварталите и районите, населени с лица от етнически общности, чрез регулиране на териториите и подобряване на съществуващата и изграждане на нова техническа инфраструктура, позволяваща деконцентрацията на тези компактни групи.

Мерките за постигане на целите са заложи в Плановите за действие на общините от област Пловдив. Общинските администрации съвместно с Регионален отдел „Национален строителен контрол“ към РДНСК ЮЦР са отговорни институции за изпълнение на целите в приоритетна област „Жилищни условия“.

Според Доклада за изпълнението на съвместния меморандум по социално включване на Република България „делът на незаконно строителство в пловдивския квартал достига до 90 %“. Инфраструктурата на ромските квартали е неадекватна и остаряла. Различни проучвания сочат, че по-голямата част от жилищата са незаконно построени. Поради незаинтересоваността на институциите рязко е спаднал контролът върху незаконното застрояване на тротоарите и улиците. На много места улиците са преградени от незаконните строежи. В някои от тях са вградени електрически стълбове, а части на други са върху тротоарите на улиците. Масово е стесняването им до малки процеци, през които е невъзможно да минат линейки и да достигнат до домовете на нуждаещите се от спешна помощ лица, а също се създават сериозни пречки за осигуряването на транспортни услуги в махалите.

Събарянето на незаконните постройки е тромав процес поради обжалвания на заповедите за премахване и дългите съдебни дела. Кварталът има 12 млн. лева задължения за ток.

Много от ромите в Столипиново живеят в изградените през 80-те години на ХХ в. панелни блокове. Според някои източници този дял е 98 %. Много от жилищата са просто нелегално изградени бараки от ламарина, дърво и тухли в покрайнините на квартала. В едно жилище живеят минимум 4 души. Домакинствата са изключително разнообразни – от тотално декласирани индивиди (най-вече жертви на наркозависимост), през стереотипния медиен образ на „циганина“, през „средната класа“ със собствени жилища и богати семейства от различен тип. Едно до друго живеят семейства с различен културен и социален капитал извън махалата – тоест с различни възможности да прогресират в контекста на сегрегация и стигматизация в българското общество. В западния край на квартала жителите смятат себе си за по-способни да се справят в различни ситуации и по-интегрирани в сравнение с жителите от други части на квартала.

Теренни изследвания през 2018 г. в осем големи ромски махали в областни центрове показват, че на повечето места през последните години са правени ремонти на канализационната система, пътища, ел. стълбове и т.н. Проблемът обаче е, че в половината от случаите – вкл. в Пловдив (Шекер махала и Столипиново), при изграждането са допуснати редица грешки и неточности и на практика мръсната вода не изтича, а залива улици, дворове и къщи. В резултат – ромите упрекуват още повече общинските съвети в корупция и институционален расизъм.

От проведената анкета на въпрос №11 „Промяна в жилищните условия?“ 100 % отговорите са „не“. От отговорите на респондентите ясно личи, че жи-

лищните условия са в непроменен лош вид. Оказва се, че прилаганите политики и стратегии нямат особен ефект върху квартала.

На въпрос № 14 „От колко години живеете в жилището си?“ по-голямата част от отговорите са „Винаги съм живял/а тук“, 3 отговора – „От скоро“. Обособеното гето е формирало дългогодишни отношения в една затворена общност, от която голяма част от жителите на Столипиново не излизат. Те създават семейства и отглеждат децата си в тази общност и не напускат пределите ѝ, като сами правят този избор.

Приоритетна област „Здравеопазване“

Целта на инициативите от тази област е да бъде подобро качеството на здравното обслужване и осигуряване на по-добър здравен статус при равен достъп до здравна помощ, услуги и превантивни програми за ромското население. В тази връзка се инициират различни мерки.

Мерките за постигане на целите, засягащи ромските общности в област Пловдив, като част от които е кв. Столипиново, са заложили в Плановите за действие на общините на територията на област Пловдив. Регионалната здравна инспекция – Пловдив е водеща отговорна институция за изпълнение на целите в приоритет „Здравеопазване“. Изпълнението тези цели в съответствие с Приоритет 1, Подприоритет 1.3 „Повишаване качеството и ефективността на здравните услуги“ от Националната програма за развитие: България 2020 и ще допринесе за изпълнението на целите по Приоритет 2 „Здравеопазване“ от Националната стратегия на Република България за интегриране на ромите 2021–2030.

На поставения в анкетата въпрос №10 „Промяна в здравния Ви статус в последните 5 години?“ 90 % отговарят, че няма никаква промяна.

Здравето на жителите е много занижено. В квартала има едно ДКЦ. Стандартът и здравната култура са много под средното ниво. Често има случаи на ХИВ, СПИН и т.н. През 2006 г. в квартала избухва тежка хепатитна епидемия, която се пренася в по-слаба форма и в другите ромски махали. Лошите битови условия са причина за възникването на епидемии от чревни инфекции през летните месеци. Изключително чести са кожните инфекции, особено микозите.

През 2018 г. община Пловдив и Федералният съвет на Швейцария подписват споразумение за изпълнение на проект „Всички заедно – за по-добро образование и здраве“ на обща стойност 1 077 495 лв. Проектът е по „Програма за насърчаване на социалното включване на ромите и другите уязвими групи“ на Българо-швейцарска програма за сътрудничество и има за цел образователната и здравна интеграция на ромите и други уязвими групи, живеещи на територията на кв. Столипиново в Пловдив, както и в град Куклен. Като част от проектните дейности е строителството на Здравен център към ДКЦ „Изток“ с пет медицински кабинета, а също и изграждането на Образователен център в двора на училищата „Найден Геров“ и „Кирил Нектариев“ в кв. Столипиново. В сградата на Образователния център се провеждат разнообразни извънкласни дейности, които имат за цел намаляване на броя на отпадащите ученици от малцинствен произход. Новоизградените медицински кабинети към ДКЦ „Изток“ са обо-

рудвани със съвременна диагностична апаратура и в тях работят специалисти в областта на общата медицина, педиатрията, акушерството и гинекологията. Проектът финансира също така инфраструктурни дейности по облагородяване на дворното пространство и изграждане на две детски площадки на територията на ДГ „Лилия“ в кв. Столипиново.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проблемите, които стоят пред ромската общност в кв. Столипиново, се натрупват от дълго време, сериозно задълбочени са и са трудно разрешими. Това се доказва не само от направения анализ в настоящата статия, но и от многократните опити тези проблеми да бъдат разрешени на европейско, национално и локално ниво. Предвидените за целта инициативи, политики и дейности, ориентирани по отделни приоритни оси, и тяхното изпълнение среща редица трудности по много и твърде сериозни причини.

Сред първите в класацията трудности са тези, свързани със заетостта и трудовите доходи, които биват посочвани като сериозно засягащи домакинствата на българските граждани от ромски произход. Тяхната реализация на трудовия пазар е значително затруднена и по този начин се генерират много високи нива на безработица. Едни от прииците са предразсъдъците и етническата дискриминация, спъващи интегрирането на ромите на пазара на труда. Друга основна причина е променената макроикономическа обстановка в страната, която поставя ромите в неконкурентна ситуация, като се сравнява квалификацията и образованието им, социалната репутация за трудовия им статус, социалния им капитал. Те са с ниски шансове за устройване на работа на първичния пазар на труда и затова се нуждаят от специфични мерки. Безработните лица са обект на специални грижи от страна на службите по заетостта, но независимо от полаганите от тяхна страна усилия, голяма част от представителите на ромската общност са продължително безработни трудоспособни лица, получаващи социални помощи. Както сочат данните от Регионална дирекция за социално подпомагане, 73 % от ромското население в област Пловдив живеят от социални помощи. В същото време част от тях са ангажирани в други нерегламентирани икономически дейности.

Както и за тази приоритетна област, така и за останалите – жилища, здравеопазване и образование, има необходимост от изключително много усилия, време и работа, за да се преодолеят трудностите за интегриране на ромите, имайки предвид спецификата на техния етнос, традициите, културата, езиковите бариери, религиозните схващания, капсуловането му в определени граници, немалкия му брой и др. Въпреки заложените мерки в плана на Пловдив и други нормативни документи за интеграцията на ромите са отчетени минимални, дори нулеви резултати. Създава се впечатление за безсилие от страна на месните власти при решаване на проблеми с незаконното строителство и някои ремонтни дейности, здравното обслужване, провеждането на различни социални мероприятия и др.

От направеното анкетно проучване по приоритетни области може да се направи изводът, че приложените дейности по приоритетна област образование има най-благоприятно развитие и ефикасност в кв. Столипиново в сравнение

с инициативите, политиките и дейностите по останалите приоритетни области след приемането на България в ЕС. Въпреки немалкото мерки, програми, дейности на различни организации и по различни проекти, положените усилия все още не са напълно достатъчни, за да се преодолеят спънките по интегриране на ромското население от квартал Столипиново.

ЛИТЕРАТУРА

- Асенов, К.** 2018. Антропология на „гетото“- пространство и култура. Изд. Студио 18 – Пловдив, с. 67-68. / Assenov, K. 2018. Anthropology of the Ghetto – Space and Culture. Izd. Studio 18 - Plovdiv, pp. 67-68. (Bg)
- Илиева, Н.** 2022. Град в града. Изд. БАН - София, с. 96. / Ilieva, N. 2022. City in the city. Izd. BAN - Sofia, p. 96. (Bg)
- Пампоров, А.** 2011. Пияните мургави престъпници: Образът на ромите в българските печатни издания в предизборен контекст. – Население, кн. 3-4, с. 190-191./ Pamporov 2011. The Drunk Dark-skinned Criminals: The Image of the Roma in the Bulgarian Printed Media in a Pre-Election Context. *Population*, 3-4, p. 190-191 (Bg).
- *** Препоръка на Съвета от 9 декември 2013 г. относно ефективни мерки за интегриране на ромите в държавите членки, налична на адрес: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/bg/TXT/?uri=CELEX:32013N1224\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/bg/TXT/?uri=CELEX:32013N1224(01))
- *** Европейска комисия: Доклад относно оценката на Рамката на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите до 2020 г.
- *** Доклад за изпълнението на съвместния меморандум по социално включване на Република България.
- *** Проект на Община Пловдив „Всички заедно – за по-добро образование и здраве“.
- *** Окончателен доклад по проект „Оценка на съществуващите образователни политики и практики за предоставяне на равен достъп до обучение на деца от малцинствата и за разработване на препоръки за устойчиво решение на образователните проблеми на малцинствата“, посетен на 1.07.2021.

Анкета²

1. Вашият пол
 - мъж
 - жена
2. Вашата възраст
 - 15-25
 - 26-35
 - 36-45
 - 46-55
 - 56-65
 - Над 65 г.
3. Образование
 - Без образование
 - Основно
 - 1-4 клас
 - 5-8 клас
 - Средно
 - Висше
 - Не зная
 - Не желая да отговоря
4. Трудова заетост
 - Работя на трудов договор
 - Работя сезонно
 - Работя каквото намеря
 - Общ работник без осигуряване
 - Не работя
 - По майчинство/соц.осигуровки получавам
 - Имам бизнес
 - Продвач на пазара
 - Друго
5. Деца в семейството
 - Без деца
 - 1 дете
 - 2 деца
 - 3 деца
 - 4 деца
 - Повече от 5 деца.

² Резултати от Етнографско изследване на общностите в кв. Столипиново с екип Петър Кирилков, Никола Венков, Геника Байчева, Росица Кратункова, Димитър Панчев.

6. Искате ли децата Ви да получат образование?
7. До кой клас желаете да се обучават децата Ви?
8. В кварталното училище ли ще ги запишете /сте ги записал?
Да
Не
9. Промяна в трудовия Ви статус в последните 5 години?
Да (каква ?)
Не
10. Промяна в здравния Ви статус в последните 5 години?
Да (каква ?)
Не
11. Промяна в жилищните условия?
Да (каква ?)
Не
12. Как се изхранва семейството Ви?
13. Какви пречки срещате при започване на работа?
14. От колко години живеете в жилището си?